

Jarosław Szemliński*

Znaczenie białego wywiadu w zachowaniu płynności finansowej w polskich przedsiębiorstwach sektora MSP – zarys problemu

Wprowadzenie

Celem artykułu jest przedstawienie zależności i wskazanie przełożenia wyników działalności białego wywiadu na zachowanie płynności finansowej jako istotnego elementu działalności przedsiębiorstw sektora MSP w gospodarce rynkowej.

Takie ujęcie tematu wymaga przybliżenia pojęcia wywiadu gospodarczego. W zależności od kultury i historii danego państwa ma on różne znaczenie i pozycję. W polskich warunkach znaczenie wywiadu gospodarczego w priorytetach struktur przedsiębiorstw MSP jest niewielkie, zwłaszcza w porównaniu z liczącymi się gospodarkami świata. Przemiany gospodarcze wprowadzające wolny rynek oraz tworzące znaczący dla gospodarki sektor MSP spowodowały, że podjęcie w analizach naukowych tematu wywiadu gospodarczego stało się konieczne. Za prekursora budowania w polskiej świadomości roli i znaczenia wywiadu gospodarczego uznaje się Mirosława Kwiecińskiego, autora pierwszej w Polsce monografii pt.: *Wywiad gospodarczy w zarządzaniu przedsiębiorstwem*¹. Należy również wyjaśnić, że termin „biały wywiad”, o którym w artykule jest mowa, w obszarze wywiadu gospodarczego

* Absolwent Studiów Doktoranckich na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego, Prezes Zarządu TSR Sp. z o.o.

¹ M. Kwieciński, *Wywiad gospodarczy w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Warszawa-Kraków 1999, [za:] M. Ciecierski, *Wywiad Gospodarczy w walce konkurencyjnej przedsiębiorstw*, Warszawa 2007, s. 9.

jest kojarzony z pozyskiwaniem informacji o podmiotach gospodarczych na podstawie źródeł jawnych².

Podział wywiadu gospodarczego na: strategiczny, który służy pozyskaniu informacji potrzebnych przy budowaniu planów długoterminowych, oraz operacyjny, mający na celu pozyskanie danych potrzebnych, aby te plany zostały wdrożone do realizacji³, wskazuje na jego znaczenie w procesie decyzyjnym osób zarządzających przedsiębiorstwami sektora MSP i ma wpływ na szeroko rozumiany stan tego sektora gospodarki.

Na wywiad jako element informacji przetwarzanej na wiedzę w przedsiębiorstwie wskazuje Jerzy Konieczny, zwracając przy tym uwagę na dawniej przyjmowane założenia dotyczące wiedzy występującej jako źródło siły, czy też uznawanej za siłę. Zdaniem Koniecznego w obecnych czasach za siłę organizacji uważa się raczej właściwą dystrybucję wiedzy. Pozyskana i gromadzona wiedza staje się potencjałem nie tylko ze względu na jej zgromadzenie, ale przede wszystkim przez jej odpowiednie wykorzystanie. Bardzo istotne staje się odróżnienie wiedzy od informacji. Należy jednak zwrócić uwagę na wspomnianą wiedzę jako na informację przetworzoną, nadającą się do zastosowania w organizacji w sposób umożliwiający jej osiągnięcie wyznaczonych celów. W ten sposób informacja przekłada się na „mądrość” organizacji i staje się częścią składową jej „doświadczenia”⁴. Informacja „przeanalizowana jest wiedzą”, a informacja wywiadowcza to pewien zasób posiadanej wiedzy, zweryfikowany, powtórnie przeanalizowany, a następnie wykorzystany w procesie decyzji biznesowych⁵. Motyw finansowy jest jednym z obszarów zainteresowań wywiadu gospodarczego oraz powodem, dla którego przeprowadzany jest wywiad gospodarczy⁶. Wymienione motywy finansowe są w obszarze poruszanego w artykule problemu związane z bezpieczeństwem zachowania płynności finansowej.

Rola i znaczenie sektora MSP w gospodarce

Małe i średnie przedsiębiorstwa i ich rola w gospodarce rynkowej jest przedstawiana w wieloraki sposób i na wielu płaszczyznach.

Według nowoczesnej ekonomii instytucjonalnej wyodrębniającej trzy kategorie organizacji życia gospodarczego, pierwszą pozycję zajmuje przedsiębiorstwo (poza stałe to jednostki budżetowe, stowarzyszenia i fundacje), które to definiowane jest jako organizacja samofinansująca się, która powinna dodatkowo uzyskiwać nadwyżki w postaci zysków⁷. Przekonanie co do znaczącej roli małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce jest powszechne. Zazwyczaj przedsiębiorstwa te działają

² A. Wojciulik, *Rola „białego wywiadu” w działalności służb specjalnych na przestrzeni wieków*, [w:] *Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki*, red. W. Filipkowski, W. Mądrzejewski, Warszawa 2012, s. 53.

³ M. Jaworski, *Cykl wywiadu ekonomicznego*, [w:] *System Informacji Strategicznej*, red. R. Borowiecki, M. Romanowska, Warszawa 2001, s. 174.

⁴ *Analiza informacji w służbach policyjnych i specjalnych*, red. J. Konieczny, Warszawa 2012, s. 2.

⁵ M. Ciecierski, *Wywiad biznesowy. Teoria i Praktyka*, Toruń 2009, s. 111.

⁶ K. Turaliński, *Wywiad gospodarczy i polityczny*, wyd. 2 rozszerzone, Warszawa 2015, s. 40.

⁷ L. Balcerowicz, *Przedsiębiorstwo i jego otoczenie a rozwój gospodarki*, [w:] *Przedsiębiorstwo wobec wyzwań przyszłości*, red. M. Haffer, S. Sudół, Toruń 1999, s. 13.

w niszach rynkowych, odpowiadając na występujący popyt⁸. Sektor MSP kształtuje strukturę gospodarczą, w znaczącym stopniu wpływa na tworzenie PKB, wartość dodaną, wielkość nakładów inwestycyjnych, ma wpływ na innowacyjność gospodarki, jej eksport, jest również istotnym elementem wpływającym na liczbę tworzonych w gospodarce miejsc pracy^{9, 10}, które to mają zasadnicze znaczenie społeczne. Sektor MSP ma również wkład w tworzenie dostępności pracy jako istotnego czynnika decydującego o rozwoju gospodarczym, ulegającego wahaniom koniunkturalnym¹¹.

Wymienione realizowane przez MSP elementy wolnej gospodarki mają kluczowy wpływ na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa. Stan ekonomiczny państwa, na który składają się poziom zamożności oraz postaw przedsiębiorczych obywateli, jak i konkurencyjności samej gospodarki narodowej z innymi gospodarkami świata oraz sprawności funkcjonowania w niej mechanizmów rynkowych, oceny poziomu stabilności systemu, poziomu atrakcyjności inwestycji mają wpływ na wielkość budżetu państwa i jego możliwości¹² (tabela 1).

Tabela 1. Istotne wskaźniki przedstawiające wielkość udziału sektora MSP w polskiej gospodarce

Podstawowe parametry	
Wielkość przedsiębiorstw aktywnych (średnia za lata 2004–2012)	
• sektora MSP (w tys.)	1736,2
• wielkość sektora MSP (w %) do ogółu przedsiębiorstw aktywnych	99,8%
Ogółem liczba pracujących w sektorze MSP w 2012 roku (%)	69,41%
Średnia pracujących w sektorze MSP w latach 2004–2012 (w %)	70,21%
Udział w tworzeniu PKB (średnia za lata 2004–2012)	
• sektor MSP	47,8%
• duże przedsiębiorstwa	23,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raportu o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2012–2013*, PARP, Warszawa 2014, s. 127–144.

Nie sposób nie dostrzec pozycji sektora MSP w dzisiejszej gospodarce Polski i jego wpływu na transformację naszej gospodarki z centralnie planowanej na wolnorynkową. Nie da się również budować przyszłości i wizji polskiej gospodarki bez mocnego, stabilnego, bezpiecznie funkcjonującego sektora MSP, którego fundament stabilności powinien składać się z ciągłego rozwoju kapitału ludzkiego, wzrostu

⁸ T. Piecuch, *Funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce*, [w:] *Wyzwania i perspektywy zarządzania w małych i średnich przedsiębiorstwach*, red. M. Matejun, Warszawa 2010, s. 15.

⁹ I. Lichniak, *Rozwój przedsiębiorczości w Polsce*, [w:] *Determinanty rozwoju przedsiębiorczości w Polsce*, red. I. Lichniak, Warszawa 2011, s. 11.

¹⁰ D.K. Zuzek, *Stan sektora MSP w Polsce – szanse i bariery rozwoju*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości i innowacji*, red. T. Pałaszewska-Reindl, T. Szot-Gabryś, Kielce 2008, s. 9.

¹¹ C. Józefiak, *Warunki rozwoju gospodarczego*, [w:] *Ekonomia rozwoju*, red. R. Piasecki, Warszawa 2011, s. 61–63.

¹² A. Dziurny, *Zarys filozofii konstrukcji modelu kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski*, [w:] *Bezpieczeństwo ekonomiczne obrotu gospodarczego*, red. K. Raczkowski, Warszawa 2014, s. 123–134.

innowacyjności, inwestycji, z zachowaniem bezpieczeństwa ekonomicznego tych działań w postaci ciągłego utrzymania płynności finansowej jako jednego z najważniejszych czynników ekonomicznych wpływających na rozwój oraz trwałość funkcjonowania procesów przedsiębiorstwa.

Płynność finansowa jako nieodłączny czynnik stabilności i bezpieczeństwa

Nadrzędne cele działalności przedsiębiorstw, takie jak: maksymalizacja jego wartości, zwrot stopy z zainwestowanego kapitału oraz maksymalizacja zysku ekonomicznego, należy uzupełnić o cele cząstkowe, dzięki którym możliwe jest wygenerowanie tych pierwszych. Płynność finansowa przedsiębiorstwa zajmuje w grupie celów cząstkowych szczególną pozycję i jej utrzymanie jest najważniejszym zadaniem, sprawiającym wiele problemów zarządzającym finansami przedsiębiorstwa¹³ (w sektorze MSP są to przeważnie właściciele), dla których narzędziem wspierającym proces decyzyjny jest wiedza pozyskana w wyniku działań białego wywiadu. Zainteresowani płynnością finansową są, oprócz właścicieli, również partnerzy biznesowi, obserwujący budowanie relacji przedsiębiorstwa z jego szeroko rozumianym otoczeniem zewnętrznym¹⁴. Pogarszająca się sytuacja jest sygnałem dla dostawców, którzy z uwagi na uwarunkowania związane z ryzykiem kredytowym wycofują się z przekazywania towaru na zasadzie kredytu kupieckiego, żądając przedpłat lub zapłaty gotówkowej. Ma to wpływ, wraz z utratą reputacji przedsiębiorstwa, na wielkość osiągniętych zysków oraz zmniejszanie wartości rynkowej firmy¹⁵. Kreowanie dodatkowej wartości rynkowej przedsiębiorstwa – wskazane jako nadrzędny cel w zarządzaniu jego finansami – pozwala na pozyskanie kapitałów właścicielskich niezbędnych do dalszego finansowania działalności i rozwoju przedsiębiorstwa. W tym celu jest jednak konieczna także dobra współpraca z kredytodawcami i dostawcami oraz dbałość o zachowanie płynności finansowej¹⁶. Stała obserwacja otoczenia biznesowego daje możliwości wykorzystania pojawiających się szans oraz powstających okazji rynkowych w budowaniu dodatkowych zewnętrznych źródeł finansowania zaliczanych do czynników o charakterze subiektywnym¹⁷.

Wartość przedsiębiorstwa małego i średniego jest oceniana również z pozycji potencjalnego nabywcy. Dla nabywcy wartość przedsiębiorstwa najczęściej wynika z trzech podstawowych czynników, bierze on bowiem pod uwagę:

¹³ A. Rzeczycka, *Krótkoterminowe zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, [w:] *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, G. Goławska-Witkowska, A. Rzeczycka, H. Zalewski, Bydgoszcz 2006, s. 114.

¹⁴ M. Grabowska, *Zarządzanie płynnością finansową przedsiębiorstw*, Warszawa 2012, s. 20.

¹⁵ M. Sierpińska, D. Wędzki, *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*, Warszawa 1997, s. 7.

¹⁶ Z. Gołaś, A. Bieniasz, D. Czerwińska-Kayzer, *Czynniki kształtujące płynność finansową przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w Polsce*, Finansowy Kwartalnik Internetowy „e-Finanse” 2010, Vol. 6, No. 3, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, s. 11, http://www.e-finanse.com/artykuly_eng/149.pdf [dostęp: 4.05.2015].

¹⁷ S. Jędrasek, *Źródła finansowania rozwoju przedsiębiorstw*, [w:] *Finansowanie działalności przedsiębiorstw ze źródeł bankowych*, red. A. Szyguła, Warszawa 2012, s. 47.

- generowane przez przedsiębiorstwo obecne i przyszłe przepływy pieniężne,
- ponoszony koszt kapitału, jakim finansuje się małe lub średnie przedsiębiorstwo,
- zmienność bieżących i przyszłych przepływów pieniężnych i prawdopodobieństwo wystąpienia zakłóceń w regularnej spłacie zobowiązań oraz wynikające stąd prawdopodobieństwo upadłości przedsiębiorstwa¹⁸.

Utrzymanie płynności finansowej w firmie, określone jako najważniejszy cel cząstkowy, jest również działaniem na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa funkcjonowania i istnienia na rynku. To właśnie brak płynności finansowej jest najczęstszym powodem upadku czy też likwidacji firm. Utratę płynności finansowej wskazuje się jako wstęp do bankructwa, powoduje to bowiem ograniczenie możliwości kredytowych przedsiębiorstwa z powodu narastającego braku zaufania banków do niego, ograniczenia możliwości udzielania kredytów kontrahentom, co w efekcie zawęża obszar działania przedsiębiorstwa¹⁹.

Zatem krótkoterminowym celem przedsiębiorstwa jest utrzymanie płynności finansowej oraz elastyczne dostosowanie się do ciągle zmieniających warunków otoczenia w taki sposób, aby w dłuższym czasie zwiększyć kapitały własne i wartość przedsiębiorstwa oraz stworzyć trwałe podstawy jego rozwoju²⁰.

Płynność finansową najlepiej przedstawia definicja, według której jest to zdolność rozpatrywanej jednostki gospodarczej do dokonywania zakupów wszelkiego rodzaju towarów i usług wtedy, gdy są one potrzebne do zaspokojenia potrzeb produkcyjnych jednostki, jak też zdolność do regulowania wszelkiego rodzaju jej zobowiązań finansowych w pełnej wysokości i w obowiązujących terminach²¹. Płynność finansowa definiowana jako zdolność do bieżącego wywiązywania się przedsiębiorstwa ze zobowiązań jest także uznana jako najczulszy barometr jego sytuacji finansowej²².

Przedsiębiorstwo, tworząc mocny fundament swojej egzystencji, jest zmuszone ponosić ciągłe nakłady na rozwój, na który mają wpływ takie istotne determinanty jak: inwestycje, innowacje oraz rozwój kapitału ludzkiego. Finansowane są one głównie ze źródeł pochodzących z kapitałów własnych przedsiębiorstwa (tabela 2) i są zarówno uzależnione, jak i powiązane z płynnością finansową przedsiębiorstwa.

Zachwianie płynności finansowej, a przez to bezpieczeństwa ekonomicznego, staje się w procesie funkcjonowania przedsiębiorstwa elementem niepożądanym; utratę płynności finansowej i trudność w ściąganiu należności wymienia się bowiem jako główne przyczyny upadłości²³. Jest to również spowodowane tym, iż małe i młode firmy odpowiadają całym swoim majątkiem i znajdują się na końcu listy płac. Na podstawie przeprowadzonych badań „Kapitał społeczny i zaufanie w polskim biznesie 2015” i dokonanych wyliczeń, przedsiębiorcy tylko w 2014 r. w obawie przed

¹⁸ G. Michalski, *Płynność finansowa w małych i średnich przedsiębiorstwach*, Warszawa 2005, s. 23.

¹⁹ M. Sierpińska, D. Wędzki, *op. cit.*, s. 7.

²⁰ M. Grabowska, *op. cit.*, s. 13.

²¹ U. Wojciechowska, *Płynność finansowa polskich przedsiębiorstw w okresie transformacji gospodarki. Aspekty mikroekonomiczne i makroekonomiczne*, SGH, Warszawa 2001, s. 14.

²² T. Dudycz, *Uwarunkowania interpretacyjne wskaźników płynności*, [w:] *Zarządzanie finansami we współczesnych przedsiębiorstwach t. 1: Controlling i ocena sytuacji finansowej przedsiębiorstw*, red. M. Sierpińska, Warszawa 2009, s. 11.

²³ A. Kowalewska, T. Jagusztyn Krynicki, P. Zimmerman, J. Szut, *II szansa dla przedsiębiorców. Raport z badań*, PARP, Warszawa 2011, s. 72.

nieuczciwością klientów odstąpili od zawarcia transakcji na kwotę wahającą się pomiędzy 145 a 215 mld zł, a straty wynikające z braku działań zwiększających ich własną wiarygodność względem kontrahentów zostały wyliczone na kwotę 66,3 mld zł. W wariantcie najbardziej pesymistycznym polska gospodarka w 2014 r. straciła 281 mld zł w wyniku braku zaufania. Jest to również ogromna strata dla polskiego PKB wyliczana na równowartość 13%²⁴. W tych samych badaniach tylko 56,6% przedsiębiorców przyznało, iż ich kontrahenci uznają współpracę z ich przedsiębiorstwem za pozbawioną ryzyka, a 73% badanych stwierdza, że należy ciągle uważać, by nie zostać oszukanym²⁵. Ryzyko utraty należności z odroczonym terminem płatności występuje na każdym rynku (rysunek 1) i jest częścią funkcjonowania gospodarki rynkowej. Większość poniesionych przez przedsiębiorstwa strat finansowych wywołanych tym zjawiskiem jest spowodowana nieznaną lub brakiem wiedzy o sytuacji finansowej kontrahentów, zanim zostanie zawarty kontrakt²⁶. Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S.A., wskazując na spowolnienia na rynku polskim, zwraca uwagę w związku z zaistniałą sytuacją, na konieczność prowadzenia przez przedsiębiorców ścisłego monitoringu sytuacji finansowej swoich kontrahentów²⁷.

Tabela 2. Wielkości wnoszonych wkładów ze środków własnych przedsiębiorstw sektora MSP w podstawowe determinanty jego rozwoju

Sektor MŚP	Wielkość		
Finansowanie działalności MŚP wyłącznie ze środków własnych	78%		
Źródła finansowania inwestycji (2010 rok)			
• środki własne	87,2%		
• kredyt bankowy	19,6%		
• leasing	6,2%		
Źródła finansowania innowacji (2010 rok)			
• środki własne	90,5%		
• kredyt bankowe	12%		
• leasing	2,8%		
Źródła finansowania działań podnoszących kompetencje kadry (2013 rok) wg wielkości podmiotu			
	1–9	10–49	50 +
• środki tylko własne	72%	61%	51%
• środki własne i publiczne	9%	11%	15%
• środki własne i pracownika	6%	9%	13%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank PEKAO SA, *Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2010*, Warszawa 2010, s. 41–57, A. Szczucka, K. Turek, B. Worek, *Rozwijanie kompetencji przez dorosłych Polaków*, PARP, Warszawa 2014, s. 89.

²⁴ W. Kowalczyk, *Polscy przedsiębiorcy nie ufają kontrahentom*, „Puls Biznesu”, maj 2015, nr 18, s. 19.

²⁵ K. Hendzak, *Zaufanie kosztuje 281 miliardów złotych*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2015, s. 57.

²⁶ A. Żółtowska, *Instrumenty ubezpieczenia ryzyka w transakcjach eksportowych*, PARP, Warszawa 2010, s. 1–3. <http://www.parp.gov.pl/index/view/27159?q=instrumenty-ubezpieczenia-ryzyka-w-transakcjach-eksportowych> [01.05.2015].

²⁷ A. Żółtowska, A. Thiede, Z. Henning, *Ubezpieczenia należności. Fantazja czy konieczność?*, PARP, Warszawa, <http://www.een.org.pl/index.php/dzialalnosc-gospodarcza---spis/page/4/articles/ubezpieczenia-naleznosci-fantazja-czy-koniecznosc-3652.html> [dostęp: 1.05.2015]

Na problem nieterminowego regulowania należności wskazuje Polski Związek Windykacji, podając, że w 2012 r. aż 70% faktur wystawionych przez polskie przedsiębiorstwa była regulowana z opóźnieniem. Uznano że polskie firmy mają problem ze spłacaniem zobowiązań²⁸. Natomiast Polski Związek Faktorów wskazuje, iż 3 na 4 wystawione faktury pod koniec roku 2014 były regulowane z opóźnieniem²⁹.

Przedstawione wyniki raportu „Global Economic Crime Survey 2014” pokazują skalę problemu przestępczości gospodarczej w Polsce. Z przeprowadzonych badań wynika, że ponad ¼ przedsiębiorców poniesione straty szacuje na kwotę pomiędzy 150 a 300 tys. zł. Najczęstsze wymieniane przestępstwa to kradzież majątku firmy (72%), nadużycia w obszarze zakupów (33%), korupcja oraz przekupstwo (21%), cyberprzestępczość (19%) i manipulacje księgowe (19%)³⁰.

Również Raport Prokuratora Generalnego – przedstawiony 16 listopada 2012 r., informujący o podejmowanych działaniach przez prokuraturę w latach 2007–2012 w zakresie przestępczości gospodarczej wskazuje na prowadzenie spraw dotyczących czynów zabronionych skierowanych przeciwko: wierzycielom (44 396), przedsiębiorcom (19 416), instytucjom i rynkom finansowym oraz emitentom papierów wartościowych (5355)³¹. Report to the Nation publikowany przez ACEF, podaje, że w roku 2008 łącznie straty z tytułu kosztów nadużyć wyniosły 7% zysków przedsiębiorstw³².

W mikroprzedsiębiorstwach brak środków pieniężnych jest nader często powiązany zarówno ze złą oceną sytuacji na rynku, jak i złym zarządzaniem, a walka przedsiębiorstw o utrzymanie płynności finansowej, co także wiąże się z ciągłością działania, jest w obecnym okresie procesem stałym³³. Dużym problemem małych firm i mikroprzedsiębiorstw jest również akceptacja opóźnień w regulowaniu należności przez kontrahentów. Jak wskazują badania, większość właścicieli MMP, wyrażając pisemną zgodę, akceptuje wydłużone terminy płatności, nawet powyżej 2–3 tygodni³⁴, co jak można przypuszczać wymuszone zostaje obawą przed utratą rynku czy kontrahenta.

²⁸ M. Pawłowska, *Im wcześniej zaczniesz, tym więcej odzyskasz*, NEWSLETTER PZW nr 3, s. 7. <http://www.polskizwiazekwindykacji.pl/upload/files/newsletter/Newsletter%20Polskiego%20Zwiazek%20C4%85zku%20Windykacji%20nr%203.pdf> [dostęp: 1.05.2015].

²⁹ P. Kołtun, *Uchroń się przed nieuczciwym kontrahentem*, <http://nf.pl/manager/uchron-sie-przed-nieuczciwym-kontrahentem>, Expander Advisors Sp. z o.o. [dostęp: 1.05.2015].

³⁰ PwC, *Dynamika wzrostu przestępczości gospodarczej w Polsce*, <http://www.pwc.pl/pl/biuro-prasowe/2014/2014-03-12-dynamiczny-wzrost-przestepczosci-gospodarczej-w-polsce.jhtml> [dostęp: 1.05.2015]. Badanie przestępczości gospodarczej „Global Economic Crime Survey 2014” przeprowadzono między sierpniem a październikiem 2013 r. Na kwestionariusz internetowy odpowiedziało 5128 respondentów z 99 krajów na świecie, w tym także 94 respondentów z Polski. Połowę respondentów stanowiła kadra zarządzająca w spółkach.

³¹ Raport Prokuratora Generalnego – przestępczość gospodarcza, <http://www.pg.gov.pl/aktualnosci-prokuratury-generalnej/przestepczosc-gospodarcza-raport-prokuratora-generalnego-2-578.subakcja.print.html> [dostęp: 5.05.2015].

³² M. Matej, *Przeciwdziałanie nadużyciom jako sposób na zwiększenie zysków przedsiębiorstwa*, [w:] *Bezpieczeństwo informacji i biznesu*, red. M. Kwieciński, Kraków 2010, s. 95.

³³ E. Klamut, *Wiarygodność kontrahentów w kontekście płynności finansowej*, [w:] *Bezpieczeństwo ekonomiczne obrotu gospodarczego*, red. K. Raczkowski, Warszawa 2014, s. 721.

³⁴ *Ibidem*, s. 728.

Na niewypłacalność jako jeden z najważniejszych problemów wskazują spółki świadczące usługi transportowe i spedycyjne. Zwracają one uwagę na wielkość transakcji i kontrahentów, co skutkuje utrudnieniem w szybkim sprawdzeniu kontrahenta przed podjęciem decyzji związanej z przyjęciem zlecenia. Problem ten szczególnie dotyka małych i średnich przedsiębiorców³⁵. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że ponad połowa przedsiębiorstw otrzymuje zapłatę za towar oraz wykonane usługi znacząco po terminie. Szefowie przedsiębiorstw najczęściej radzą sobie wstrzymując płatności innym podmiotom (co trzecia firma), ograniczając inwestycje (31% pytanym respondentów) oraz zmniejszając zatrudnienie i wynagrodzenia (11% przedsiębiorstw, a w przypadku zatorów stanowiących poważną barierę co czwarta firma).³⁶

Magdalena Grabowska, analizując problem zarządzania płynnością finansową w przedsiębiorstwie, zwraca uwagę na brak doświadczenia w ocenie wiarygodności finansowej kontrahentów oraz brak odpowiednich zabezpieczeń prowadzonych transakcji³⁷.

Biały wywiad jako narzędzie bezpieczeństwa finansowego, służące zachowaniu płynności finansowej firmy

Znane są sposoby ograniczające ryzyko nieterminowego spływu należności i ewentualnych nadużyć. W celu przeprowadzenia własnych analiz w tym zakresie, możemy skorzystać z informacji powszechnie dostępnych, a zawartych w takich rejestrach państwowych jak np.: KRS, CEIDG, Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności, z Rejestrów w Sądach posiadających Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych, z Sądowego rejestru dłużników niewypłacalnych, lub uzyskać informacje z rejestru zastawów czy ksiąg wieczystych. Ponadto możemy pozyskać interesujące nas informacje w Internecie, prasie, radiu, telewizji, z różnego rodzaju form promocji, jak i opinii pracowników firmy.

Innymi źródłami informacji, z których mogą skorzystać przedsiębiorcy, są: izby handlowe, biura informacji gospodarczej, giełdy wiarygodności i wywiadownie gospodarcze oraz prywatni detektywi. Wszystkie źródła, z których możliwe jest pozyskanie informacji pozwalających przedsiębiorstwu zapewnić bezpieczeństwo, są źródłami, z których należy korzystać. Duża ilość różnorodnych informacji zawartych w tych źródłach wymaga często głębokiej analizy. Zebrane dane są tylko informacjami, z których należy pozyskać wiedzę. Kolejnym etapem jest przeanalizowanie i przetworzenie posiadanej wiedzy tak, aby można ją było wykorzystać do procesu zarządzania przedsiębiorstwem. W mikroprzedsiębiorstwach, w których struktury

³⁵ Portal Gospodarczy wnp.pl., *Narasta problem niewypłacalności kontrahentów w branży TSL*, http://logistyka.wnp.pl/narasta-problem-niewypłacalności-kontrahentów-w-branży-tsl,146293_1_0_0.html [dostęp: 5.05.2015].

³⁶ Onet biznes. *Firmy obawiają się nieuczciwych kontrahentów i tną zatrudnienie*, <http://biznes.onet.pl/praca/firmy-obawiaja-sie-nieuczciwych-kontrahentów-i-tna-zatrudnienie/jrqzw> [dostęp: 5.05.2015].

³⁷ M. Grabowska, *op. cit.*, s. 7.

oraz proces funkcjonowania są bardziej proste, a decyzje podejmowane bardziej intuicyjnie, rozsądek i obawy, ich właściciele sprawiają, że już sama informacja, iż dany kontrahent ma problemy finansowe, może spowodować natychmiastowe przejście z nim tylko na rozliczenie gotówkowe.

W przypadku wywiadowni gospodarczych otrzymane raporty zawierają analizę i ocenę danych, przygotowaną z uwzględnieniem potrzeb zamawiającego. Wywiadownie oferują nam informacje (windykacyjne) dotyczące majątku dłużnika oraz możliwości odzyskania od niego należności, jak i informacje (środowiskowe) ogólne, dotyczące np. jego wiarygodności, terminowości itp.³⁸. Struktura raportu handlowego składa się z danych podstawowych, rejestrowych, oceny zdolności kredytowych, struktury własności, informacji finansowych oraz informacji dodatkowych, a raporty wywiadowni wykorzystywane są do weryfikacji wiarygodności partnerów handlowych oraz kontroli ryzyka transakcji, analizy rynku konkurencji, a także wspierania strategicznych decyzji, jak i identyfikacji i pozyskiwania nowych klientów i działań marketingowo-sprzedażowych³⁹. Takie analizy pod zamówienie przygotowują także biura detektywistyczne, które posługując się dopuszczonymi prawem metodami, mogą jeszcze bardziej szczegółowo zbadać kontrahenta.

Należy również zwrócić uwagę na nagły, niespodziewany brak spływu należności, na które oczekiwał podmiot gospodarczy od swojego kontrahenta, płacącego do tej pory systematycznie i terminowo.

Często przedsiębiorstwa wydają się zaskoczone nagłą wiadomością o problemach finansowych kontrahenta, co świadczy o braku ich świadomości o konieczności stałego monitoringu kontrahentów. Wewnętrzny system pozyskiwania i gromadzenia informacji w przedsiębiorstwie polega na zbieraniu informacji za pomocą miękkich metod oraz obserwacji. Źródłem tych informacji są dobre kontakty i znajomości z pracownikami kontrahentów, co umożliwia uzyskanie wielu informacji o bieżącej sytuacji przedsiębiorstwa i planach na przyszłość, jak również o sprawach przeszłych. Bardzo dobrym źródłem są też zwolnieni pracownicy czy pozyskiwanie wszelkich informacji od znajomych, którzy w swoich środowiskach mogą być dobrze zorientowani. Opinie i spostrzeżenia pracowników są bardzo cenne i możemy uzyskać bardzo istotne informacje, takie jak np. że pracodawca nagle wypłaca wynagrodzenie w ratach, że zaciąga kredyty, ale nie inwestuje, że inni kontrahenci narzekają i nie chcą dostarczać towaru, że nagle zaczęło brakować w firmie pieniędzy na bieżące remonty, środki czystości itp.

Równie ważne są informacje dotyczące odbiorców towarów i usług naszego kontrahenta, gdyż jak pokazują badania ankietowe przeprowadzone w 266 przedsiębiorstwach, które mają lub miały dłużników, aż 63% wskazuje, iż przyczyną niepłacenia w terminie ich kontrahentów są problemy finansowe, a 18% wskazuje na ich nieuczciwość⁴⁰. Jak wskazuje Creditreform, najczęstszym powodem opóźnień w płatnościach

³⁸ Akademia PARP, *Skąd wzięły się wywiadownie gospodarcze*, <https://www.akademiaparp.gov.pl/pi-gulka-wiedzy/104/skad-wziely-sie-wywiadownie-gospodarcze> [dostęp: 5.05.2015].

³⁹ Pomorskie Forum Przedsiębiorczości, <https://forum.arp.gda.pl/plik,3457,bezpieczny-obrot-gospodarczy-pdf.pdf> [dostęp: 5.05.2015].

⁴⁰ Newsweek Polska, *Firmy nie płacą, bo nie mają pieniędzy*, <http://biznes.newsweek.pl/firmy-nie-placa--bo-nie-maja-pieniedzy,107020,1,1.html> [dostęp: 5.05.2015].

firm są problemy finansowe klientów (80% spraw). Powstają one często w wyniku zatoru płatniczego i wypadku losowego⁴¹.

Działania mające na celu pozyskanie opinii i informacji w wymienionych powyżej źródłach w dużym stopniu pozwalają ustalić, z jakim kontrahentem mamy do czynienia, i odpowiednio wcześniej dostrzec jego problemy, a następnie obserwować, czy one narastają, co daje nam sygnał do podjęcia działań mających nam zagwarantować bezpieczeństwo. Jeśli przedsiębiorca radzi sobie z przejściowymi problemami, daje to nam również sygnał o jego dobrym, skutecznym i efektywnym zarządzaniu.

Z raportu „Global Economic Crime Survey 2014” wynika, że 42% nadużyć zostało wykrytych przez polskich przedsiębiorców poza kontrolą zarządu, a w tym przez przypadek – prawie ¼. Wskazuje się na niedocenienie w Polsce narzędzia anonimowego informatora, dzięki któremu wykrywa się na świecie 23% nadużyć, a w Polsce tylko 6%⁴².

Dzięki wykorzystaniu dostępnych narzędzi pozyskiwania jawnych informacji w roku 2010 system bankowy udaremnił 7500 prób wyłudzeń kredytów na łączną kwotę 458 milionów złotych. Niestety skala wyłudzeń na przestrzeni ostatnich lat rośnie⁴³.

Podsumowanie

Sektor MSP w polskiej gospodarce wolnorynkowej ma znaczący udział i wpływ zarówno na poziom życia obywateli, jak i bezpieczeństwo państwa. Rozwój tego sektora oraz jego siłę współtworzy jeden z najważniejszych czynników ekonomicznych, jakim jest płynność finansowa. Prowadzenie wywiadu gospodarczego przez przedsiębiorstwo, z ukierunkowaniem na wywiad ekonomiczny, dostarcza firmie wiedzę, możliwości rozwoju oraz zachowania bezpieczeństwa i płynności finansowej. Zjawisko nieterminowych płatności przez kontrahentów czy niewypłacalności jest częstym mankamentem wolnego rynku. Dodatkowo skala nadużyć, jakich dopuszczają się pracownicy i firmy konkurencyjne, powoduje zagrożenie dla funkcjonowania przedsiębiorstwa oraz jego bezpieczeństwa i płynności finansowej. Stałe monitorowanie sytuacji finansowej kontrahentów jest podstawą prowadzenia biznesu i fundamentem jego bezpieczeństwa. Wywiad ekonomiczny pełni obowiązki przysłówowego „strażnika”, chroniąc przed niebezpieczeństwem utraty płynności finansowej płynącym z otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego przedsiębiorstwa.

⁴¹ Creditreform, *Dlaczego klient nie płaci?*, <http://www.creditreform.pl/informacje/225/dlaczego-klient-nie-paci%3F> [dostęp: 5.05.2015].

⁴² PwC, *op. cit.*

⁴³ M. Wysocki, *Wykorzystanie otwartych źródeł informacji przez instytucje finansowe*, [w:] *Biały Wywiad. Otwarte źródła informacji...*, s. 73–74.